Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Direkt: 08 624 74 06
Fax: 08 85 13 29
Allmänt: info@wwf.se
ola.hansen@wwf.se
www.wwf.se

Miljödepartementet
Klimatenheten
Att: Emi Hijino
103 33 Stockholm
m.remissvar@regeringskansliet.se
emi.hijino@regeringskansliet.se

Ulriksdal 2 juni 2020

Världsnaturfonden WWFs remissvar på betänkandet "Vägen till en klimatpositiv framtid" (SOU 2020:4)

Dnr: M2020/00166/KI

Sammanfattning

Här är Världsnaturfonden WWFs sammanfattade synpunkter på betänkandet:

Övergripande

- Världsnaturfonden WWF anser att Sverige bör planera för att bidra till både negativa utsläpp och utsläppsminskningar i andra länder. Detta bör dock inte göras som s.k. kompletterande åtgärder som i nuläget är en del av etappmål för 2030 och 2040 samt nettonollmål till 2045, utan istället som separata ambitioner och åtgärder. På detta sätt kan Sverige på sikt bygga upp en ökande volym av hållbar kolsänka och utsläppsminskningar i andra länder utan att möjligheten till kompletterande åtgärder minskar ambitionen för reella utsläppsminskningar inom Sverige.

- Sverige har i dagsläget inte den snabba utsläppsminskningstakt som skulle behövas för att närma sig etappmål och nettonollmålet 2045. För att vara i linje med Parisavtalets 1,5-gradersmål skulle nettonollmålet dessutom behöva tidigareläggas minst 10 år. Detta talar också för att etappmål 2030 och 2040 ska planeras att nås utan kompletterande åtgärder och att nettonollmålet till 2045 i så stor och utsträckning som möjligt bör nås utan kompletterande åtgärder.

- Åtgärder och insatser för att öka kolsänkan och/eller minska utsläppen i skog, mark och hav som också ger synergier med den biologiska mångfalden och andra miljöaspekter bör prioriteras framöver.

- Åtgärder som genomförs för att öka kolsänkan och/eller minska utsläppen i skog, mark och hav bör inte ha negativ effekt på andra miljömål och bör inte undergräva ekosystemens resiliens (dvs förmåga att stå emot och att återhämta sig från olika störningar).

- Även insatser för utsläppsminskningar i andra länder ska bidra till hållbar utveckling och de insatser som ger synergier med andra miljöaspekter bör prioriteras.

Förtroenderådets ordförande:
Hans Majestät Konungen

Stiftelsens generalsekreterare:
Håkan Wirtén

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746

♻ 100% återvunnet papper

- Påverkan på biologisk mångfald och andra miljömål bör beaktas i alla aspekter och delar av insatserna och i alla ekosystem, dvs landområden, jordbruksmark och skogen, och även när det gäller påverkan på havsmiljön.

Åtgärder som ökar kolsänkan och minskar utsläppen i skog och jordbruksmark

- Vi välkomnar förslag om restaurering av våtmarker. Här finns många positiva synergier med bland annat biologisk mångfald. Potentialen är dock sannolikt mycket större än vad som föreslås i utredningen.

- Det finns även ett stort behov av att restaurera och skydda många andra mark- och skogstyper enligt Sveriges rapportering enligt EUs Art- och Habitatdirektiv. En sådan restaurering skulle inte bara gynna bevarandet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster utan sannolikt också leda till positiv kolinbindning inom önskad tidsram. Sådana positiva synergier bör tydligare ingå i det fortsatta arbetet.

- Det är viktigt att vi söker lösningar i förvaltningen av våra ekosystem som ger både kortsiktig effekt och långsiktig bärkraftighet. Det innebär att vi inte bör ha ett brukande som undergräver ekosystemens resiliens. Utredningen har på många sätt förtjänstfullt lyft detta, men avseende ökad produktion inom skogsbruk hade betänkandet kunnat vara ännu tydligare med att detta kan komma i konflikt med att skapa resilienta ekosystem. Utifrån situationen i skogen idag stödjer WWF inte en intensifiering av svenskt skogsbruk.

- WWF stödjer inte en fortsatt utveckling mot ytterligare beskogning av jordbruksmark. Målsättningen att beskoga 100 000 ha (aktivt) och 50 000 hektar (passivt) av jordbruksmark som tagits ur produktion de senaste 20 åren samt på jordbruksmark som beräknas tas ur produktion fram till 2045 försvårar möjligheten för Sverige att nå miljökvalitetsmålen ”Ett rikt Odlingslandskap” och ”Ett rikt växt- och djurliv”. Dessa marker, som i huvudsak ligger i skogs- och mellanbygd i Götaland och Svealand, bör restaureras och bibehållas för livsmedelsproduktion – inte beskogas.

- WWF menar att ökad vallodling borde ha inkluderats som kompletterade åtgärd redan nu. Särskilt mineraljordarna i södra och mellersta Sveriges slättbygder har stor potential att lagra mer kol. Möjligheten att höja kolinnehållet i odlingsjorden på gårdar som specialiserat sig på ettåriga grödor är god. Intensifierad rådgivning och miljöersättningar bör inriktas på att öka arealen vallodling i just dessa områden under kommande programperiod för jordbrukspolitiken. Potentialen att nyttja vallen på nya innovativa sätt t ex för att producera biogas bör också beaktas.

- Vi håller med utredningen om att det finns ett stort behov av att säkra de kollager som redan finns i biomassa och mark, särskilt mot bakgrund av att de pågående klimatförändringarna medför ökande skaderisker, t ex stormfällning, torka, insektsangrepp, rotröta och brand. En sådan forskningssatsning bör ha en ansats som bygger på utveckling av ekosystemens långsiktiga resiliens med minskande behov av kortsiktiga motåtgärder.

Avskiljning och lagring av biogen koldioxid (s.k. Bio-CCS)

- I Sverige finns mycket skog, en befintlig skogsindustri och befintliga anläggningar med stora utsläpp av biogen koldioxid vilket gör att det finns bättre förutsättningar att genomföra Bio-CCS på ett mer hållbart sätt jämfört med de storskaliga scenarierna som finns i IPCCs 1,5-gradersrapport. För det krävs att vi i Sverige åstadkommer ett hållbart skogsbruk inom ramarna för en planet, att befintliga anläggningar nyttjas för förbränning och avskiljning samt att transport och lagring av koldioxid görs med ett minimum av påverkan på andra miljömål.

- Vi ställer oss dock tveksamma till att betänkandet föreslår att en så stor andel av de kompletterande åtgärderna förväntas åstadkommas genom Bio-CCS. Dels med tanke påverkan på andra miljömål, dels för att Bio-CCS fortfarande inte prövats i stor skala genom hela CCS-kedjan och dels för att avskiljningssteget är mycket energikrävande vilket kan öka den totala efterfrågan på energi i Sverige.

- En eventuell svensk bio-CCS satsning måste bygga på ett hållbart svenskt skogsbruk, hållbara biobränslen eller hållbara restprodukter för att inte ha negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden på land. Vid framtagandet av styrmedel för bio-CCS, både på europeisk och svensk nivå, behöver det säkerställas att inga incitament ges för bio-CCS som riskerar att leda till markanvändning som inte är hållbar, förslagsvis genom att utveckla befintliga eller nya hållbarhetskriterier.

- Påverkan på biologisk mångfald och andra miljömål bör betraktas i alla aspekter och delar av Bio-CCS-kedjan, inte bara när det gäller landområden och skogen, utan även när det gäller påverkan på havsmiljön vid transport och lagring. I det sistnämnda delarna är utredningen svag och ett kompletterande uppdrag bör ges Naturvårdsverket och andra relevanta myndigheter för att utveckla denna del.

Andra tekniska åtgärder för upptag av växthusgaser

- Vi delar utredningens bedömning att biokol bör kunna ge ett signifikant bidrag till långvarig kolinlagring redan de närmaste decennierna om det införs ekonomiska incitament. Biokol bedöms även kunna bidra till andra miljömål som biologisk mångfald och bördiga jordar. Vi hade därför velat se mer konkreta förslag som främjar användning av biokol som kolsänka.

- Det är bra att utredningen avfärdar havsgödsling som teknik för att öka kolinlagringen eftersom det kan medföra stora negativa effekter på ekosystemen i haven. Haven kan dock bidra till klimatet på andra sätt samtidigt som den biologiska mångfalden gynnas, t ex genom att skydda och restaurera kolrika kustekosystem som ålgräsängar.

- Vi håller med om att direktinfångning och avskiljning av atmosfärisk koldioxid (s.k. DACCS) sannolikt kommer att vara för dyrt och energikrävande för att bidra kommande decennier.

Verifierade utsläppsminskningar i andra länder

- WWF anser att Sverige bör planera för att bidra till utsläppsminskningar och negativa utsläpp i andra länder, men inte som en del av etappmål och nettonollmål utan istället som

ett separat mål/ambition. Huvudsyftet med dessa insatser bör därför vara resultatbaserad klimatfinansiering. Sverige behöver bidra med stor klimatnytta i andra länder på flera sätt, t ex genom klimatfinansiering, styrmedelssamarbeten, kapacitetsöverföring, näringslivsåtaganden och långsiktigt hållbar, internationella insatser (enligt denna remiss) samt internationaliserad och offentligt främjad svensk klimatinnovation.

- Vi ställer oss bakom inriktningen att bidra till höjning av ambitionsnivån, genom att i detalj granska lämpliga värdländers klimatplaner och klimatpolitik och sedan villkora stöd mot att dessa skärps samt att satsa på systemstödjande insatser och sektorer som värdländerna inte själva planerar att stödja.

- En förutsättning för att kunna säkerställa att insatserna bidrar till hållbar utveckling i värdländerna är att Sveriges fortsätter att utveckla sitt system för att granska och följa upp insatsernas påverkan på hållbar utveckling i alla dess dimensioner.

Specifika synpunkter

Bakgrund

Genom Parisavtalet har världens länder satt målet att försöka begränsa den globala uppvärmningen till väl under 2 grader, med sikte på högst 1,5 grader. FNs klimatpanels (IPCC) visar i flera specialrapporter, bl a den om 1,5 graders-målet[1], att vi på global nivå behöver halvera utsläppen varje decennium för att därefter nå nettonollutsläpp vid 2050 för att inte hamna över 1,5 graders uppvärmning och därmed undvika en alltför ”farlig” klimatpåverkan. I princip alla klimatscenarier som används i IPCCs 1,5 graders-rapport kräver dock negativa utsläpp för att 1,5 graders-målet ska kunna nås. IPCC noterar också att vi behöver öka de negativa utsläppen redan på kort sikt (innan 2030) och att de behöver öka succesivt så att vi globalt kan nå nettonegativa utsläpp efter 2050.

FNs panel för biologisk mångfald (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services eller IPBES) visar i sina rapporter att hotet mot den biologiska mångfalden och förlusten av ekosystem är lika akut och nära sammankopplad med klimatkrisen. Om vi ska skapa en hållbar framtid måste vi lösa klimatkrisen samtidigt som vi vänder kurvan i positiv riktning också för den biologiska mångfalden. Klarar vi bara ett av dessa mål når vi inte den framtid som djur och natur och vår och kommande generationer behöver.

I det av riksdagen fastställda klimatramverket har Sverige etappmål till 2030 och 2040 samt ett nettonollmål till 2045. I alla dessa mål finns möjligheten till användning av en viss del så kallade kompletterande åtgärder för att nå målen. Sverige har i dagsläget inte den snabba utsläppsminskningstakt av växthusgaser som skulle behövas för att närma sig etappmål och nettonollmålet till 2045. Nettonollmålet skulle dessutom behöva tidigareläggas minst 10 år för att vara i linje med Parisavtalets ambition och 1,5-gradersmålet.

I våra remissvar om klimatramverket, bland annat vårt svar på SOU 2016:47, avstyrkte vi flexibiliteten att kunna utnyttja kompletterande åtgärder för att nå etappmål och nettonollmål. Detta eftersom flexibiliteten innebär en sänkning av ambitionen för inhemska utsläppsminskningar som redan är för låg för att vara i linje med Parisavtalets 1,5-gradersmål. Vi anser dock att Sverige bör planera för att bidra till både negativa utsläpp och globala utsläppsminskningar, men inte som en del av etappmål utan istället som separata ambitioner och åtgärder.

Vi ser därför helst att flexibiliteteten för att använda kompletterande åtgärder i etappmålen 2030 och 2040 tas bort. Även för nettonollmålet 2045 bör möjligheten att räkna in kompletterande åtgärder begränsas kraftigt. Det är helt centralt att möjligheten till kompletterande åtgärder inte på något sätt minskar ambitionen för reella utsläppsminskningar inom Sverige.

Sveriges kan genom olika åtgärder öka upptaget av koldioxid och sin kolsänka och därmed öka sitt bidrag till att bekämpa klimatförändringarna. WWF välkomnar därför utredningens ambition att bidra till att skapa politisk och ekonomisk långsiktighet vad gäller negativa utsläpp.

[1] SPECIAL REPORT: GLOBAL WARMING OF 1.5 ºC, IPCC, 2018, https://www.ipcc.ch/sr15/

Sverige har även goda möjligheter att bidra till utsläppsminskningar i andra länder. WWF välkomnar även utredningens ambition att skapa långsiktighet vad gäller de internationella klimatinsatserna i andra länder.

De åtgärder och insatser som ger synergier med den biologiska mångfalden och andra miljöaspekter bör prioriteras.

Det är också centralt att de åtgärder som genomförs för att påverka växthusgasbalansen i skog och mark och hav inte har negativ effekt på andra miljömål, exempelvis den biologiska mångfalden, men också att åtgärder inte undergräver ekosystemens motståndskraft.

Påverkan på biologisk mångfald och andra miljömål bör betraktas i alla aspekter och delar av insatserna och i alla ekosystem, dvs landområden, jordbruksmark och skogen, och även när det har påverkan på havsmiljön.

Kommentarer på övergripande förslag till mål, strategi, principer, handlingsplan och uppföljning och redovisning av de kompletterande åtgärderna

När det gäller de slutsatser som listas i strategin delar vi uppfattningen att: *”både utsläppsminskningar och kompletterande åtgärder behövs”*, *”kompletterande åtgärder (dvs negativa utsläpp) krävs för att nå längre än till nettonoll”*, *”vissa utsläpp är mycket svåra att minska”* och att kompletterande åtgärder kan vara en *”möjlighet att svara upp mot skärpta klimatmål”*. När det gäller de principer som listas i strategin delar vi uppfattningen att: *”samma klimateffekt ska uppnås som för utsläppsminskningar i Sverige”*, *”spridning av riskerna bör vara en ledstjärna”*, *”volymen kompletterande åtgärder bör byggas upp successivt”*, *”handling i dag ger handlingsutrymme imorgon”*, *”stabila villkor och målsättningar attraherar projektägare”*, *”det finns inget tak för volymen kompletterande åtgärder”* och *”samklang med utvecklingen av EU:s klimatpolitik (är eftersträvansvärd)”*.

Däremot ställer vi oss mer tveksamma till principen att det alltid är så att *”kompletterande åtgärder som används ska sänka kostnaden för att nå klimatmålen”*. Eftersom vi behöver nå nettonollutsläpp globalt redan 2050 för att klara 1,5-gradersmålet, innebär det att Sverige och andra relativt rika länder måste ner till noll betydligt före 2050. Även relativt dyra åtgärder kommer därför till sist att behöva genomföras för att vi ska nå nollutsläpp.

Också principen om att ha en *”utveckling mot teknikneutral styrning”* kan vara tveksam om inte väldigt tydliga krav ställs på andra hållbarhetsaspekter när det gäller varje typ av kompletterande åtgärd. Vi hade helst sett en princip om att åtgärder som ger positiva synergier med andra miljö- och/eller sociala ambitioner prioriteras.

Även om vi inte vill att kompletterande åtgärder ska räknas in i de svenska klimatmålen stöder vi betänkandets förslag att sätta etappmål[2] för de kompletterande åtgärderna. Sverige kan då planera för att kunna leverera kompletterande åtgärder motsvarande den flexibilitet som finns i respektive etappmål och i nettonollmålet. Måluppfyllelse säkras då utifall att de nationella utsläppen inte minskar tillräckligt snabbt, men samtidigt möjliggörs ett större bidrag till klimatet utifall målen kan nås utan att räkna in de kompletterande åtgärderna. Nivån på målet och

[2] År 2030: 3,7 miljoner ton koldioxid per år, år 2045 minst 10,7 miljoner ton koldioxid per år. Nivån per år ska öka kontinuerligt mellan 2021 och 2045 och kunna öka även efter 2045

fördelningen mellan de olika åtgärderna kan dock behöva justeras med avseende på vår återkoppling nedan.

I betänkandets övergripande förslag om mål, kontrollstationer för uppföljning och heltäckande och transparent redovisning blir fokuset på klimateffekter för ensidigt och frågan om målkonflikter och risker tappas delvis bort. Därför behöver åtgärder kompletteras avseende detta (se nedan).

Etappmålen för de kompletterande åtgärderna bör inte bara vara underställda de nationella klimatmålen i rang utan även vara underställda internationella åtaganden om biologisk mångfald inom Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och EU.

I de kontrollstationer för kompletterande åtgärder som betänkandet föreslår bör relevanta myndigheter även få i uppdrag att övervaka och följa upp utvecklingen utifrån möjligheter och risker. Ett sådant uppdrag bör även omfatta att övervaka behov av eventuella motåtgärder då risker förverkligas. Regeringen bör sedan basera kontrollstationerna på dessa underlag och utifrån utvecklingen av möjligheter och risker fatta beslut om anpassningar av de kompletterande åtgärderna.

Utredningen har i viss mån tagit hänsyn till behovet av att identifiera de klimatåtgärder som också ger positiva synergier med andra miljö- och/eller sociala ambitioner vilket är bra. Enligt ovan bör sådana åtgärder systematiskt prioriteras för att bidra till en övergripande hållbar utveckling och minska målkonflikter. Därför behövs sannolikt kompletterande systematisk uppföljning och analys för att identifiera och verifiera sådana möjliga synergier. Så kallade naturbaserade lösningar/klimatlösningar är exempel på åtgärder som kan ge synergier mellan klimat och andra miljöaspekter.

I förslagen om att utveckla en heltäckande och transparent redovisning av kompletterande åtgärder, bör det system för insamling av data, beräkning och redovisning av negativa utsläpp som Naturvårdsverket föreslås skapa även inkludera utveckling och genomförande av övervakning och rapportering av risker och negativa effekter på andra miljömål, exempelvis biologisk mångfald.

Kopplat till ovan bör det utvecklas intressentplattformar på nationell och regional nivå där åtgärder kan förankras och bättre förutsättningar för implementering skapas. Intressenter bör vara myndigheter, berörda sektorer och civilsamhällsorganisationer (miljö och sociala frågor).

Även om betänkandets konsekvensanalys innehåller väldigt mycket kunde underlaget för prioritering ha varit mer omfattande när det gäller en sammanställning och analys av de kompletterande åtgärdernas tidsperspektiv, risker och synergier med avseende på de andra miljömålen.

Åtgärder som ökar kolsänkan och minskar utsläppen i skog och jordbruksmark

Vi håller med betänkandets förslag om att endast additionellt nettoupptag eller minskade utsläpp bör få tillgodoräknas som kompletterande åtgärder inom sektorn markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk (LULUCF). Additionellt betyder i detta fall kolbalansförändringar som är en direkt följd av åtgärder i strategin för negativa utsläpp.

Det är viktigt att vi söker lösningar i förvaltningen av våra ekosystem som både ger en kortsiktig effekt och bärkraftighet på längre sikt. Det innebär att vi inte bör ha ett brukande eller genomför åtgärder som undergräver ekosystemens resiliens (dvs förmåga att stå emot och att återhämta sig från olika störningar). Brukande och åtgärder kan annars öka risken för ökad kolförlust från ekosystem och därmed skapas nettoutsläpp vid exempelvis stormar eller skadegörare. Det som behövs är en mer ekosystemanpassad förvaltningsmodell av skogs- och odlingslandskapen som kan bidra till att skapa mer resilienta ekosystem som både säkrar en positiv balans av klimatgaser samtidigt som andra miljömål uppnås. Utredningen har på många sätt förtjänstfullt lyft detta, men avseende ökad produktion inom skogsbruk hade betänkandet kunnat vara ännu tydligare med att detta kan komma i konflikt med att skapa resilienta ekosystem. Utifrån situationen i skogen idag stödjer WWF inte en intensifiering av svenskt skogsbruk.

WWF delar helt utredningens ståndpunkt att åtgärder för att öka kolinlagringen och minska utsläppen i skog och mark (och inom skogs- och jordbruket) ”som tillgodoser andra värden och mål, t ex bevarande av biologisk mångfald och minskad näringsutlakning, bör prioriteras”. Vi anser att alla sådana åtgärder bör bidra till måluppfyllelsen av andra hållbarhetsmål såsom biologisk mångfald, minskat växtnäringsläckage och ökad bördighet.

Därför är det mycket bra med förslagen om restaurering av våtmarker. Här finns många positiva synergier med bland annat biologisk mångfald. Potentialen är dock sannolikt mycket större än vad som föreslås i utredningen.

Det finns även ett stort behov av att restaurera och skydda många andra mark- och skogstyper enligt Sveriges rapportering enligt EUs Art- och Habitatdirektiv. En sådan restaurering skulle inte bara gynna bevarandet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster utan sannolikt också leda till positiv kolinbindning inom önskad tidsram. Sådana positiva synergier bör tydligare ingå i det fortsatta arbetet.

WWF stödjer inte ytterligare beskogning av jordbruksmark. Målsättningen att beskoga 100 000 ha (aktivt) och 50 000 hektar (passivt) av jordbruksmark som tagits ur produktion de senaste 20 åren samt på jordbruksmark som beräknas tas ur produktion fram till 2045 ifrågasätts av flera olika skäl. Dessa marker ligger i huvudsak i skogs- och mellanbygd i Götaland och Svealand och att upprätthålla ett öppet landskap och en betesbaserad produktion i dessa regioner är avgörande för att Sverige ska klara miljökvalitetsmålen ”Ett rikt Odlingslandskap” och ”Ett rikt växt- och djurliv”. Dessa marker bör restaureras och bibehållas för livsmedelsproduktion – inte beskogas. Enligt Naturvårdsverket behöver minst 140 000 hektar gräsmarkstyper som omfattas av EUs Art- och habitatdirektiv restaureras för att uppnå gynnsam bevarandestatus. Bibehållen vallodling (vinterfoder) på åkermark i skogs- och mellanbygd är en förutsättning för att de biologiskt värdefulla naturbetesmarkerna ska kunna skötas.

Under de senaste hundra åren har drygt en miljon hektar åkermark i Sverige övergått till annan markanvändning, i huvudsak skog. Arealen åker har minskat från 3,7 miljoner hektar till 2,55 miljoner hektar. Arealen naturbetesmark har under samma period minskat från 1,5 miljoner hektar till cirka 0,45 miljoner hektar. Genom mer produktivt jordbruk har sektorn jordbruk redan bidragit till omfattande kolinlagring genom att ha frigjort stora arealer för skogsbruk. Det är viktigt att ha detta historiska perspektiv i minnet när ytterligare anspråk görs på att omvandla odlingsbar jord och naturbetesmarker till energiskog och annan skogsmark.

Med kunskap om de stora utmaningar livsmedelsförsörjningen står inför på grund av klimatförändringen är det också centralt att bevara jordbruksmark för livsmedelsproduktion. Odlingsförhållandena i södra Europa och andra delar av världen kommer att bli mindre gynnsamma, medan Sverige förmodas få relativt goda förutsättningar för matproduktion. Om inte Sverige bevarar och nyttjar sin jordbruksmark optimalt kommer trycket på avskogning i andra delar av världen att öka.

Den pågående coronakrisen accentuerar behovet av ökad självförsörjningsgrad genom mer robusta och resilienta jordbrukssystem. Sammantaget gör alla dessa överväganden att WWF inte kan stödja en politik som innebär att ytterligare arealer av svensk jordbruksmark beskogas.

Våra synpunkter på förslag för att ”*Skapa förutsättningar för finansiering av klimatåtgärder”:*

- Vi delar synen att EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) och den nationella strategiska planen bör utformas för att i högre grad finansiera åtgärder och odlingsmodeller som ökar kolinlagringen i jordbruksmark. Miljö- och klimatåtgärder måste prioriteras när den totala budgeten med stor sannolikhet kommer att minskas under kommande programperiod. Den ökade klimatnyttan ska främst uppnås med åtgärder som går att utföra utan att jordbruksmark tas ur livsmedelsproduktion, som exempelvis genom odling av mellan- och fånggrödor, vallodling, ett ökat inslag av buskar och träd i slättbygd och agroforestry. Åtgärder som ger positiva synergieffekter på andra miljömål, som till exempel biologisk mångfald bör prioriteras.

Våra synpunkter på förslag om att ”*Ta fram rådgivning och stöd för föreslagna kompletterande åtgärder*”:

- Vi ställer oss bakom de delar i förslagen som tydliggör att åtgärder som ökar möjligheten att nå flera miljömål och som stärker fler värden i landskapet bör prioriteras och att förutsättningarna för att nå andra miljömål och målen i livsmedelsstrategin inte ska försämras. Dock saknas förslag på uppföljning av positiva effekter. Vidare saknas tydlighet i förslagen om insatser i skogs- och odlingslandskapet som även kan medföra positiva effekter på kolinbindning. Exempel på detta är förlängda omloppstider/överhållning av skog innan slutavverkning och ökat kontinuitetsskogsbruk.

- De kompletterande förslag vi vill se under denna rubrik är därför att ”Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket upprättar en systematisk uppföljning av eventuella effekter av rådgivnings- och stödinsatser för att möjliggöra en adaptiv förvaltning” och att ”Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket och Jordbruksverket bör få i uppdrag att ta fram ett förslag på en ekosystembaserad förvaltningsmodell som ger förutsättningar för en motståndskraftig (resilient) och hållbar förvaltning med skydd och hållbart brukande på landskapsnivå.

- Utredningen skriver i sin konsekvensanalys att ökad vallodling kan inkluderas som kompletterande åtgärd på sikt. WWF menar att ökad vallodling borde ha inkluderats som kompletterade åtgärd redan nu. Särskilt mineraljordarna i södra och mellersta Sveriges slättbygder har stor potential att lagra mer kol. Möjligheten att höja kolinnehållet i odlingsjorden på gårdar som specialiserat sig på ettåriga grödor som spannmål, raps och majs är god. Intensifierad rådgivning och miljöersättningar bör inriktas på att öka arealen vallodling i just dessa områden under kommande programperiod för jordbrukspolitiken.

Potentialen att nyttja vallen på nya innovativa sätt för att öka inhemsk proteinförsörjning eller för att producera biogas bör beaktas.

- Vi är positiva till att Jordbruksverket får i uppdrag att se över och undersöka möjlig utformning av både befintliga och nya åtgärder för att gynna kolinlagring på jordbruksmark inom landsbygdsprogrammet, t ex fånggrödor, mellangrödor och agroforestry. WWF instämmer i utredningens analys att det är lämpligt att ersättning för fånggrödor kan utgå till områden som ligger utanför nitratkänsliga områden och att flera typer av grödor kan inkluderas. Odling av mellangrödor bör stimuleras antingen som ett direktstöd (eco-scheme) eller via landsbygdsprogrammet. Uppdraget bör även innefatta att se över ersättningsnivåerna.

- Vi är positiva till att Jordbruksverket i samråd med länsstyrelserna och Naturvårdsverket får i uppdrag att utforma kriterier för vilken mark som är lämplig för agroforestry av olika slag och vilka trädslag som är lämpligast för åtgärden utan att förutsättningarna för att nå andra miljömål och målen i Livsmedelsstrategin försämras.

- Enligt utredningen begränsas agroforestry av jordbrukspolitiska styrmedel som innebär att det finns regler för hur mycket träd och buskar det får finnas i naturbetesmarker som berättigar till gårdsstöd. Detta i kombination med att markägaren går miste om gårdsstöd, miljöersättningar och kompensationsbidrag om träd planteras på åkermark gör att agroforestry för närvarande är ett företagsekonomiskt dåligt alternativ i Sverige. WWF anser därför att jordbrukspolitiska styrmedel bör ses över för att kunna inkludera agroforestry i landsbygdsprogrammets stödformer. Jordbruksverket bör få i uppdrag att definiera hur stödet ska utformas, vilket bör inkludera en definition för agroforestry i svensk kontext, utifrån den senaste forskning på området.

- WWF motsätter sig att Skogsstyrelsen, i samråd med Jordbruksverket, länsstyrelserna och Naturvårdsverket, får i uppdrag att utforma kriterier för vilken tidigare jordbruksmark som är lämplig för beskogning och vilka trädslag som är lämpligast för åtgärderna utan att förutsättningarna för att nå andra miljömål och målen i Livsmedelsstrategin försämras. Myndigheternas arbete bör istället fokuseras på ökad och bibehållen hållbar livsmedelsproduktion även i områden med mindre gynnsamma odlingsförhållanden, eftersom det i dessa regioner oftast finns kvar mycket biologisk mångfald. Spridd och bibehållen livsmedelsproduktion är även starkt motiverat ur ett beredskapsperspektiv.

- Av skäl som angivits ovan motsätter sig WWF också en intensifierad rådgivning för att öka kunskapen hos jordbruksföretag om stöd som kan sökas för att få en mer effektiv beskogning av jordbruksmark som inte berättigar till gårdsstöd.

- Vi är positiva till förslaget om att utveckla kriterier för olika typer av återvätningsprojekt och att dessa ska styra åtgärderna till den mark som ger mest klimatnytta och mest nytta för andra mål, t ex biologisk mångfald samt att berörda markägare erbjuds gratis rådgivning och ersättning för genomförande, underhåll om det krävs och förlorat markvärde.

- Vi stödjer förslaget att befintliga ersättningar för att anlägga eller restaurera våtmarker som i dag finns inom landsbygdsprogrammet och även i våtmarkssatsningen inom ramen för den lokala naturvårdssatsningen (LONA) kompletteras genom att i genomsnitt 125 miljoner

kronor per år avsätts för att ersätta markägare för genomförande, underhåll om det krävs samt förlorat markvärde vid återvätning av dikade torvmarker i odlingslandskapet. Med ökad kunskap om klimateffekterna av återvätning kan arealen som bedöms vara aktuell för återvätning behöva justeras upp.

Våra synpunkter på förslag om att ”*Satsa på forskning och utveckling för att öka åtgärders kostnadseffektivitet*”

- Vi delar betänkandet syn på att det är bra att göra en satsning på forskning och utveckling om återvätningens effekter på växthusgasemissionerna.

- Vi håller helt med utredningen om att det finns ett stort behov av att säkra de kollager som redan finns i biomassa och mark, särskilt mot bakgrund av att de pågående klimatförändringarna medför ökande skaderisker av olika slag, t ex stormfällning, torka, insektsangrepp, rotröta och brand. Vi håller helt med om att kunskapen behöver öka och vi stödjer därför förslaget om ökad forskning om hur olika klimatinducerade skador på skog ska kunna begränsas. Det är dock viktigt att en sådan forskningssatsning har en ansats som bygger på utveckling av ekosystemens motståndskraft (resiliens) och minskande behov av kortsiktiga motåtgärder för olika typer av skador och inte som föreslås att fokusera på att stärka beredskapen i samband med skadeutbrotten.

- Permanent överföring av framför allt skogsmark och jordbruksmark till bebyggd mark kan leda till stora utsläpp av växthusgaser och förlorad kolsänka. Vi hade därför gärna redan i detta skede velat se förslag på styrmedel som minskar överföring av skogsmark och jordbruksmark till bebyggd mark och som styr exploatering till mark där påverkan på växthusgasbalansen blir lägre. Det är därför viktigt att regeringen skyndsamt ger det uppdrag som betänkandet föreslår (”att se över hur effekten på växthusgasbalansen av exploatering av mark ska beräknas och ta fram förslag på hur den kan begränsas”) till Naturvårdsverket, i samråd med Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna.

Våra synpunkter på förslag om ”*Andra åtgärder för att stärka och bevara kolsänkan*”

- Vi ställer oss bakom förslaget att Skogsstyrelsen bör få ett stärkt anslag för rådgivningsverksamhet, men fokus bör vara på åtgärder för ökad naturhänsyn på produktiv skogsmark samt skadeförebyggande och klimatanpassade åtgärder med syfte att säkra kolsänkan och en långsiktig virkesproduktionen. Rådgivningsverksamhet om tillväxthöjande åtgärder bör endast ske när det är säkerställt att dessa inte underminerar miljö- och/eller sociala mål. Utifrån situationen i skogen idag stödjer WWF inte en ökad intensifiering i svenskt skogsbruk.

- Vi noterar att utredningen valt att invänta Skogsutredningen 2019 (M 2019:02) för att denna ”ska föreslå de åtgärder som behövs för att kunna uppfylla internationella åtaganden om biologisk mångfald och klimat”. Vi anser dock att denna utredning (den om kompletterande åtgärder) mycket väl hade kunnat lägga eller förbereda förslag om ökat skydd eller ändrat brukande av produktiv skogsmark som en åtgärd för ökad kolsänka som också bidrar till andra miljömål.

Avskiljning och lagring av biogen koldioxid (s.k. Bio-CCS)

I vår internationella position[3] kring negativa utsläpp i FNs klimatpanels (IPCC) specialrapport om 1,5 graders-målet[4] ställer vi oss neutrala till Bio-CCS som metod till negativa utsläpp globalt. Visserligen finns en väldigt stor och kanske nödvändig potential till negativa utsläpp genom Bio-CCS på global nivå enligt IPCC och andra, men eftersom de scenarier som IPCC hänvisar till bygger på storskaliga nyplanteringar och etablerandet av helt nya anläggningar för förbränning och avskiljning kan den negativa påverkan på andra miljömål, inte minst biologisk mångfald, bli väldigt stor om detta inte görs på ett hållbart sätt. IPCC lyfter i rapporten ekologiska och sociala risker i form av ökat tryck på landanvändning, utarmning av mark och negativ påverkan på livsmedelsförsörjningen.

I Sverige finns dock redan mycket skog, en befintlig skogsindustri och befintliga anläggningar med stora utsläpp av biogen koldioxid vilket gör att det finns bättre förutsättningar att genomföra Bio-CCS på ett mer hållbart sätt jämfört med de scenarier som listas i IPCCs rapport. Förutsatt att vi i Sverige kan åstadkomma ett hållbart skogsbruk inom ramarna för en planet, att befintliga anläggningar används för förbränning och avskiljning samt att transport och lagring av koldioxid görs med ett minimum av påverkan på andra miljömål, i synnerhet biologisk mångfald, så skulle vi kunna ställa oss bakom en utveckling och satsning på Bio-CCS i Sverige. Utvecklas Bio-CCS på ett långsiktigt hållbart sätt och det samtidigt möjliggör en ambitionsökning i klimatarbetet så är det positivt.

Vi ställer oss dock tveksamma till att betänkandet föreslår att en så stor andel av de kompletterande åtgärderna förväntas åstadkommas genom Bio-CCS. Dels för att Bio-CCS fortfarande inte prövats i stor skala genom hela CCS-kedjan vilket gör att det kan uppstå svårigheter även om respektive del prövats var för sig. Det finns endast ett fåtal anläggningar i världen som tillämpar tekniken och flera tidigare försök att utveckla och tillämpa tekniken har inte lyckats. Det är därför riskabelt att i för stor omfattning förlita sig på en teknik som ännu inte är fullt utvecklad. Avskiljningssteget är dessutom mycket energikrävande vilket kan öka den totala efterfrågan på energi i Sverige samtidigt som vi behöver energieffektivisera för att nå ett 100 % förnybart och hållbart energisystem.

När det gäller betänkandets förslag att i Sverige *”Tillämpa omvänd auktionering för att stödja fullskalig Bio-CCS”* ställer vi oss bakom att detta endast genomförs för en begränsad volym (inte mer än de 2 miljoner ton koldioxid per år - motsvarande uppskattningsvis 3-5 anläggningar - som betänkandet föreslår) samt att resultat och erfarenheter sedan utvärderas innan en fortsatt satsning genomförs.

En eventuell svensk bio-CCS-satsning måste således bygga på ett hållbart svenskt skogsbruk, hållbara biobränslen eller hållbara restprodukter för att inte ha negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden på land. Det ökade energibehovet som följer av avskiljningen, kan som utredningen visar leda till större användning av biomassa för energiproduktion. Här bör

---

[3] CARBON DIOXIDE REMOVAL, INCLUDING CARBON SEQUESTRATION IN NATURAL SYSTEMS, WWF Position Paper, Sept 2018, https://d3bzkjkd62gi12.cloudfront.net/downloads/wwf_1_5c_position_paper___carbon_dioxide_removal_including_carbon_sequestration_in_natur_1.pdf

[4] SPECIAL REPORT: GLOBAL WARMING OF 1.5 ºC, IPCC, 2018, https://www.ipcc.ch/sr15/

kommande styrmedel säkerställa att det ökade uttaget av biomassa är hållbart. Vid framtagandet av styrmedel för bio-CCS, både på europeisk och svensk nivå, behöver det säkerställas att inga incitament ges för bio-CCS som riskerar att leda till markanvändning som inte är hållbar, förslagsvis genom att utveckla befintliga eller nya hållbarhetskriterier.

Betänkandets förslag om att *"Sverige bör verka för att beslutet om det s.k. moratoriet om geoengineering som fattades på konventionen för biologisk mångfalds tionde partsmöte i Nagoya ändras så att inte bio CCS och annan icke-fossil CCS omfattas av moratoriet"* bör därför ändras. Vi föreslår följande formulering: *"Sverige bör verka för att hållbarhetkriterier utvecklas för bio-CCS och annan icke fossil CCS. Sverige bör också verka för att beslutet om det s.k. moratoriet om geoengineering som fattades på konventionen för biologisk mångfalds tionde partsmöte i Nagoya ändras så att inte bio CCS och annan icke-fossil CCS som uppfyller dessa hållbarhetskriterier omfattas av moratoriet".*

Styrmedel kring Bio-CCS bör därför utformas så att det enbart är de befintliga industrianläggningarna som genomför avskiljning, och att inga incitament ges för att helt nya anläggningar tas i bruk. Som utredningen visar är de biogena utsläppen från de befintliga anläggningarna redan väldigt stora och många av dessa ligger nära hamnar, så dess källor räcker med marginal. Nya anläggningar särskilt inriktade på bio-CCS riskerar att öka uttaget ur skogen. Vi noterar att utredningen här gör samma bedömning som vi.

När det gäller betänkandets förslag att *"Sverige bör verka för att EU utvecklar ett gemensamt långsiktigt styrmedel för att främja Bio-CCS"* ställer vi oss positiva till att ambitionen är ett långsiktigt styrmedel på EU-nivå, men vi skulle hellre se en teknikneutral ansats för att främja negativa utsläpp på EU-nivå. Sverige bör i denna aspekt även verka för utvecklingen av hållbarhetskriterier på EU-nivå avseende Bio-CCS och annan icke-fossil CCS.

Påverkan på biologisk mångfald och andra miljömål bör betraktas i alla aspekter och delar av kedjan, dvs inte bara när det gäller landområden och skogen, utan även när det har påverkan på havsmiljön vid transport och lagring. I det sistnämnda delarna är utredningen svag och ett kompletterande uppdrag bör ges Naturvårdsverket och andra relevanta myndigheter för att utveckla denna del.

I alla de förslag betänkandet lägger fram om ändringar i internationella avtal (HELCOM, offshoredirektivet, Londonprotokollet, CCS-direktivet, det s.k. moratoriet om geoengineering) som skall skydda eller kan påverka havsmiljön och dess ekosystem är det viktigt att säkerställa att avtalen inte avviker från parternas skyldigheter att skydda och bevara den marina miljön. Havsplanering kan bidra till att begränsa klimatutsläppen genom att avsätta och säkra upp tillräckligt utrymme för utveckling av förnybar energi, genom att skydda och restaurera nyckelhabitat för att öka havets resiliens samt genom att allokera områden för funktioner kopplat till infångning och lagring av koldioxid.

Vi håller med utredningen om att ett svenskt koldioxidlager inte bör prioriteras och vi anser att ett lager i Östersjön inte bör etableras med tanke på dess känsliga miljösituation och det exploateringstryck från andra verksamheter som redan finns. Befintliga eller väl utredda lager i Norge är då ett mycket bättre alternativ. Det uppdrag som betänkandet föreslår till Sveriges geologiska undersökning (SGU) om att identifiera vad ett beslutsunderlag om en svensk

lagringsplats för koldioxid ska innehålla måste ha stort fokus på andra miljömål, som biologisk mångfald, om det ens behöver genomföras.

Vi håller med utredningen om att koldioxidlagring som bidrar till ökad utvinning av olja eller naturgas inte ska kunna räknas som en kompletterande åtgärd för att nå de svenska klimatmålen, oavsett koldioxidens ursprung. Endast projekt där koldioxidlagringen sker permanent och utan att bidra till ökad utvinning av olja eller naturgas bör kunna ta del av statligt stöd.

Vi delar Naturskyddsföreningen och andra remissvars förslag att det nationella centrum för CCS inklusive Bio-CCS som föreslås av betänkandet breddas till att omfatta alla åtgärder och tekniker för negativa utsläpp.

Andra tekniska åtgärder för upptag av växthusgaser

Vi delar utredningens bedömning att biokol bör kunna ge ett signifikant bidrag till långvarig kolinlagring (upp till ca en miljon ton koldioxid per år) redan de närmaste decennierna om det införs ekonomiska incitament för att främja användning av biokol som kolsänka. Biokol bedöms även i flera fall kunna bidra till andra miljömål som biologisk mångfald och bördiga jordar. Vi hade därför velat se mer konkreta förslag som främjar användning av biokol som kolsänka från utredningen. För att främja biokol på bästa sätt framöver behöver även förslag på insatser för att utvärdera befintliga svenska biokolsprojekt tas fram.

Det är bra att utredningen avfärdar havsgödsling som teknik för att öka kolinlagringen. Vi bedömer att havsgödsling kan medföra stora risker för negativa effekter på ekosystemen i haven. Havsgödsling och spridning av vittrade mineral i havet är två metoder för kolinlagring som WWF starkt avvisar.

Vi håller dock med utredningen om att haven kan bidra i klimatarbetet på andra sätt samtidigt som den biologiska mångfalden och andra nyttor som minskat näringsläckage gynnas, exempelvis genom att skydda och restaurera kolrika kustekosystem som mangroveskogar och ålgräsängar. Vi håller därför med om att ytterligare insatser bör genomföras för att utvärdera svenska restaureringsprojekt med ålgräsängar och för att bedöma i vilken utsträckning skydd och restaurering av kustekosystem kan bidra som kompletterande åtgärd i Sverige.

Vi håller med utredningen om att direktinfångning och avskiljning av atmosfärisk koldioxid (s.k. Direct Air Carbon Capture and Storage eller DACCS) sannolikhet kommer att vara allt för dyrt och energikrävande för att den ska vara en teknik som signifikant bör bidra till negativa utsläpp i Sverige före mitten av detta sekel. Skulle det ske stora teknikgenombrott för DACCS inom de närmaste decennierna kan det dock vara värt att ompröva denna position, i synnerhet som DACCS på global nivå sannolikt kommer ha mindre landpåverkande effekter än storskalig Bio-CCS.

Vi håller med utredningen om att potentialen för avskiljning och användning av koldioxid (s.k. Carbon Capture and Usage eller CCU) är osäker. Det bör dock forskas vidare på olika tillämpningar av Bio-CCU, i synnerhet om lagringen av koldioxid i Bio-CCS inte fungerar eller om den bara kan genomföras på ett sätt som allvarligt skadar ekosystemen i havet. CCU har potential att dels ersätta fossila bränslen och fossila material med koldioxidbaserade produkter,

men för att koldioxidanvändningen ska kunna betraktas som ett negativt utsläpp krävs utöver att koldioxiden är biogen (Bio-CCU) eller direkt från atmosfären att den lagras in långsiktigt, t ex i byggnadsmaterial. Vi håller med utredningen att i de fall den infångade koldioxiden återgår relativt snabbt till atmosfären, t ex vid tillverkning och användning av bränslen, är det inte fråga om några negativa utsläpp utan klimatnyttan uppstår i de fall fossila bränslen ersätts.

Verifierade utsläppsminskningar i andra länder

WWF anser att Sverige bör planera för att bidra till utsläppsminskningar och negativa utsläpp i andra länder, men inte som en del av etappmål och nettonollmål utan istället som ett separat mål/ambition. Sverige behöver bidra med stor klimatnytta utanför Sveriges gränser på flera sätt. Vi har därför i tidigare remissvar föreslagit att Sverige sätter ett internationellt etappmål/etappambition för bidrag till utsläppsminskningar och negativa utsläpp i andra länder (eller global klimatnytta) där det ingår effekter av långsiktigt hållbar, internationaliserad och offentligt främjad svensk klimatinnovation, klimatfinansiering, styrmedelssamarbeten, kapacitetsöverföring, näringslivsåtaganden och internationella insatser (enligt denna remiss). Den årliga ambitionsnivån bör ligga väsentligt högre än Sveriges årliga inhemska utsläpp, eftersom det finns en stor hävstångseffekt i att påverka våra handelspartners som dessutom direkt stärker den svenska ekonomin.

Om internationella utsläppsminskningar ingår som en del av det nationella målet riskerar internationella och nationella utsläppsminskningar att ställas mot varandra och nödvändiga nationella utsläppsminskningar mot nollutsläpp riskerar att skjutas upp. Vi skulle därför helst se att utsläppsminskningar i andra länder lyfts ur de kompletterande åtgärderna eller åtminstone att de ”prioriteras ned” som en kompletterande åtgärd att använda i sista hand. Här har betänkandet i vissa delar en bra skrivning där det föreslår att ett program för internationella insatser ska ha som huvudsyfte att bidra till resultatbaserad klimatfinansiering och endast bidra till kompletterande åtgärder i den omfattning som behövs för målen i strategin för kompletterande åtgärder.

Med detta sagt och med utgångspunkten och antagandet att bidraget till utsläppsminskningar i länder inte kommer användas för att nå det nationella målet och/eller minska ambitionen när det gäller nationella utsläppsminskningar, så anser vi att huvuddelen av förslagen i denna del av betänkandet är bra. Med betänkandets förslag på program kan de internationella insatserna bli betydande och i de fall de inte används för nationell måluppfyllnad kommer de att klassas om som resultatbaserad klimatfinansiering vilket är bra.

Precis som betänkandet lyfter fram är det viktigt att belysa att kostnaderna för enheter från utsläppsminskningar i andra länder med stor sannolikhet kommer att bli betydligt högre under Parisavtalet (när nu alla länder, inklusive alla potentiella värdländer, ska bidra med åtgärder) jämfört med tidigare period under Kyotoprotokollet (där bara de industrialiserade länderna hade åtaganden om utsläppsbegränsningar). Med den globala ambitionsnivåhöjning som måste komma om vi ska klara Parisavtalet och 1,5-gradersmålet, så kommer priserna stiga till betydligt högre nivåer. Den medelkostnad (per ton minskade koldioxidutsläpp) som Energimyndighetens tidigare program för internationella insatser redovisat är således inte relevant om kommande internationella insatser under Parisavtalet ska jämföras med andra typer av klimatåtgärder.

Även när det gäller utsläppsminskningar i andra länder är det avgörande att lägga lika mycket fokus på andra hållbarhetsaspekter som på klimatnyttan. Ett för ensidigt fokus på klimatnyttan kan göra att andra miljöaspekter eller sociala aspekter försämras genom insatsen.

Våra synpunkter på förslag vad gäller *" Inriktning på de internationella insatserna mot 2030":*

- Förslagen att insatser breddas till att även omfatta medelinkomstländer där utsläppen är stora och ökar, ska ge incitament till ambitionsnivåhöjningar i linje med Parisavtalets temperaturmål, ha hög miljöintegritet samt bidra till hållbar utveckling i värdländerna är alla värdefulla principer för att möjliggöra att det internationella samarbetet genom ett svenskt program bidrar med nettonytta både för klimatet och för andra hållbarhetsaspekter. Prövningen av att insatserna har hög miljöintegritet, dvs att de leder till verkliga utsläppsminskningar, bidrar med ambitionshöjning och stödjer sådana investeringar som annars inte hade blivit av (så kallad additionalitet), innebär under Parisavtalet en mer omfattande prövning än den under det tidigare Kyotoprotokollet. Den prövning som gjordes av insatsers additionalitet under Kyotoprotokollet behöver förbättras ytterligare, vilket betänkandet också lyfter.

- En förutsättning för att kunna säkerställa att insatserna bidrar till hållbar utveckling i värdländerna är att Energimyndigheten fortsätter att utveckla sitt system för att granska och följa upp insatsernas påverkan på hållbar utveckling i alla dess dimensioner. Myndigheten bör inte enbart lita på de granskningar som eventuellt genomförs inom ramen för en framtida FN-certifiering utan i samtliga fall själva (med egna experter eller genom att anlita experter) granska hållbarhetsaspekterna enligt de mest utvecklade och ambitiösa internationella standarderna på området.

- Vi stödjer vidare betänkandets förslag på inriktning för att bidra till höjning av ambitionsnivån i värdländerna, dvs att i detalj granska lämpliga värdländers klimatplaner och klimatpolitik och sedan villkora stöd mot att planer och politik skärps samt att satsa på systemstödjande insatser och sektorer som värdländerna inte själva planerar att gå in med klimatstyrmedel i.

- Det är viktigt att civilsamhälle och berörda lokala samhällen får ett tydligt inflytande i alla skeden av insatserna och att ett rättighetsperspektiv (Human Rights Based Approach) genomsyrar insatserna i såväl medelinkomstländerna som låginkomstländerna.

- Insatser i låginkomstländer bör inriktas på åtgärder som bidrar till hållbar utveckling i dess allra bredaste bemärkelse, med fokus på fattigdomsbekämpning och miljönyttor, t ex biologisk mångfald. Under förutsättning att ett rättighetsperspektiv kan säkras kan åtgärder för ökat kolupptag genomföras, t ex i form av ekologisk återställning av skadade skogslandskap (bestående av torvmarker, mangrove-marker, kustnära våtmarker och ekosystem eller lågproduktivt land) eller genom att främja multifunktionella landskap, inklusive återplantering och plantering av inhemska arter. Det är viktigt att försöka säkerställa att sådana projekt inte leder till ökad avverkning på annan plats i landet.

- Vi håller helt med om att det är centralt att värdländerna för insatserna justerar sin utsläppsredovisning (s.k. corresponding adjustement) så att ingen dubbelräkning av

utsläppsminskningar sker och denna justering behöver göras oavsett om Sverige senare använder de förvärvade utsläppsminskningsenheterna som en del av landets klimatfinansiering eller som en del av de kompletterande åtgärderna i klimatramverket.

Våra synpunkter på förslag vad gäller *”Inriktning på de internationella insatserna mot nettonollutsläpp 2045 och nettonegativa utsläpp därefter”:*

- Vi håller med om att de internationella insatserna behöver fortsätta även efter 2030 för att bidra till ytterligare utsläppsminskningar och att de efter 2030 i allt större omfattning bör omfatta negativa utsläpp med hög permanens.

- Vi håller även med om att i den mån internationella insatser räknas in när Sverige senast 2045 ska uppnå nettonollutsläpp och nettonegativa utsläpp därefter, så bör det vara insatser som innebär ett ökat upptag av koldioxid. Eventuella kvarvarande insatser som minskar kvarvarande utsläpp i värdländerna bör räknas som resultatbaserad klimatfinansiering.

- Även upp mot 2045 och perioden därefter bör Energimyndigheten eller annan ansvarig genomförare av det svenska stödet till internationella insatser i samtliga insatser granska påverkan på hållbarhetsaspekter enligt de mest utvecklade och ambitiösa internationella standarderna på området.

För Världsnaturfonden WWF

Håkan Wirtén
Generalsekreterare

Ola Hansén
Senior rådgivare hållbar energi & klimat